

INUIT ATAQATIGIIT

Inatsisartuni

UKA 2017/34
19.10.2017
Kelly Berthelsen

Pisortat allaffeqarfiini siunertaasutut oqaatsit ataasiinnaat atorneqalernissaannut suut aporfiusinnaasut pillugit apeqquteqaat aallaavigalugu oqallinnissamik siunnersuut.

(Inatsisartunut ilaasortaq Vivian Motzfeldt, Siumut)

Allaffissornermi oqaatsit ataasiinnaat atorneqalernissaannut aporfiiit suuppat?

Apeqqut taanna akiniarutsigu siullermik aperisariaqarpugut sooq oqaatsit marluit pingaartumik allaffissornermi atorneqalersimanersut.

Oqaluttuarisaanermi pisorpassuit assigiinngitsorpassuarnik sammiveqarluni isigineqarsinnaammata akissutaasinnaasut amerlasimassagaluaqisut ataaseq pingaernerpaatut taarusuppara: tassalu tupakuluusi – sakiallunnermik ilaatigut taaneqartartoq. Nappaassuaq taamani inuiaqatigiinni naalliuutaaqisoq danskit pisortaasa isumaannik allangortitsivoq. Tassami ukiorparujussuarni danskit nunasiaatillit aalajangersimasimapput inuiaat oqaasii inuusaasiattu akuliuffigivallaarninagu, taamalu ilinniarnertit allaffissornerlu annermik inuit namminneq oqaasii atorlugit ingerlanneqarsimallutik. Inuiaalli atugarliornerujussuat isiginiarneqalermat aalajangertoqarpoq inuiaat kalaallit danskisulli atugaqartinneqalissasut. Tamatumalu saniatigut Naalagaaffiit Peqatigiit nunasiaateqarnermik atorunnaarsitsiniarnerat aalajangernermut tassunga aamma ilapittuutaanngitsuunngilaq. Tassa kalaallit danskinut naligitinneqartussanngorput, tamatumalu nassataasa ilagaat periaatsit assigiit aamma atorniarneqalernerat. Ilinniartitaaneq, allaffissorneq, peqqissaanerit, teknikkikkut atortorissaarutit, ilami suut inuiaqatigiinnut pingaarutillit tamarmik Danmarkimi pissutsinut nallersuunniartussanngorput.

Sulilu ullumimut piunasaq taannaajuarsinnarpoq – atukkavut Danmarkimit appasinneruallaasanngillat. Piunasaq tassunga – atukkat taama ittuunissaannut – ilinniarsimasusseq suli amigartuarsinnarpoq, suli tikisitat pisariaqartuarsinnarput. Pingaartumik allaffissorneq eqqarsaatigalugu inatsisilerituut, naatsorsuuserisut, qarasaasialerisut, inuiaqatigiilerisut, qaffasinnerusumik ilinniarsimasut suli pisariaqartippavut. Tamatumalu saniatigut allaffissornermut toqqaannartumik attuumassuteqanngikkaluarlutik inuiaqatigiit ingerlatitaanerannut attuumassuteqartut, soorlu pingaartumik nakorsat aammalu teknikkerit, umiarsuarni aqumiut, tikisitarpassuupput amerlanersaallu danskisut oqaluttuullutik. Taakkuttaaq allaffissornermiit danskisut oqaluffigineqartariaqarput.

Tassa ilinniarsimanissamik sullissinerullu qanoq ittuunissaanik piunasaqaatit ullumikkutut itsillugit allaffissornermi sulisussat, allaffissornermi sullinneqartussat ilarparujussui danskisut oqaluttuupput. Nunatta inui 56.000 missaanniipput, taakkunangalu avataaneersut 6000 missarpiaaniillutik. Tassa qulerarterutaasa missaat, taavalu sulisinnaasut qiviariarutsigit minnerpaamik tallimararterutaat

avataaneersuupput annermik tassaallutik suliassanut assigiinngitsunut ilinniarsimasut inuiaqatigiinni ullumi piumasaqaativut malillugit suli nammineerluta pigilersimanngisavut.

Tassalu aporfik siulleg taamalilluta tikkuarsinnaalerparput, tassa inuiaqatigiit sullinneqarnermikkut piumasaqaataat. Inuiaqatigiit sullinneqarnermikkut piumasaqaataat taama ikkallartillugit, ilinniarsimassuserlu suli killeqarallartillugu, tikisitsineq pisariaqartuassaaq.

Tikisitsisarnerlu qiviarutsigu takussavarput tikisitat ima sivikitsigisumik nunatsinniittartut kalaallisut oqaatsinut ilinniartinneqarnissaannut piffissaq sivikippallaartarluni. Taamaammat tikisittakkatta oqaatsinut ilinniartinneqarnissaat immaqa nukinnik atulussinnaanerusamat taanna massakut periarfissatut qivianngikkallarparput.

Taavami qanoq iliussaagut? Tamatumani arlalinnik periarfissaqarsimassaagut, ukulu qivialaartigit: Inuiaqatigiittut piumasaqaativut appaamissisinnaavavut, pingaartumik allaffissornermi. Inunnut toqqaannartumik sullissinikkut piumasaqaatit allanngortinnissaat – appaamisinnissaat – qularinngilara inuppasuit iluarissanngikkaat, assersuutigalugumi nakorsanit sullinneqarnerput appartikkusussanngearput.

Piumasaqaatit qaffasissusiat aporfiusimappat taava taanna qanoq anigussavarput? Allaffissornermi piumasat suut appartinneqarsinnaappat?

Periarfissaq ilaat, tassalu inuk kiinarsillugu toqqaannartumik sullinneqarnerup piumasarineqarunnaarnissaa. Massakut qarasaasiat nalaanni qarasaasiatigut sullinneqarneq sungiukkiartulerutsigu allaffissorinikkut sulisussat ikinnerusut immaqa pisariaqartilissagaluarparvut taamalu ilinniarsimasortavut aqutsinivinnik aalajangiisarnivinnillu suliaqartilissagaluarlutigit.

Aporfik alla allaffissornermut allisaaqataasoq tassaavoq nunami sumiinneq naapertorlugu piumasaqaatit atugassarititaasullu assigiinngissitaarnerat. Massakut kommunit arlaqanngitsuinnangormata atugassarititaasut assigiinngissitaarnerat annikinnerulersimagaluartoq kisianni suli tassa suliassat assigiipaluit nunamut siamarneqarsimapput. Assersuutigalugu Atugarissaarnermut Akileraarnermullu Isumalioqatigiissitat siunnersuutigisimagaluarpaat nunatsinni tamarmi akileraarut 37%-imut inissinneqassasoq. Aamma assigiissaarneqarsinnaasut allat arlaliusinnaagaluarput.

Assersuutigalugu isumaginninnikkut atugassarititaasut nunami sumiinneq apeqqutaatinnagu assigiisinnaasuuppata qularnanngitsumik allaffissorinikkut oqilisaassisoqarsinnaassagaluarpoq taamalu tikisitsisarneq pisariaqannginnerulissagaluarluni.

Aammali oqartussa qarfiit ataasiakkaat iluanni suliassat assigiipaluit immaqa ataatsimoortinneqarsinnaagaluarput. Namminersorlutik Oqartussani naalackersuisoqarfiit assigiinngitsut, aammalu kommunini ingerlatsiviit assigiinngitsut immikkuullareqqinnaartutut ittarput. Tamakkunani suleqatigiinneq annerugaluarpat imaassinnaavoq allaffissorinikkut pisariilisaasoqarsinnaassasoq taamalu tikisittariaqakkat ikinnerulissagaluarlutik.

Nunatsinni allaffissornerup annertussusianut pissutaaqataasut ilagilluinnarpaat nakkutillineq. Siornaassuanngorpoq allaffissornerup annertussusia

misissuiffigineqarmat oqaaserineqartut ilaat eqqaamalluarnarpoq: "ullup affaa sulisarpugut, ullullu affaata sinnerani suliavut ajunnginnersut misissortarpavut". Tassa suliaareersut ajunnginnersut sulisunit allanittaaq misissoqqinneqartuurtarput, suliaareersut nalunaarusiorneqartarput, nalunaarusiaareersut allanit aamma atuarneqartarput. Nalunaarusiornissamik piumasaqaatit immaqa annikillisinneqaraluarpata allaffissorneq annikinnerulersinnaagaluarpoq.

Aamma allaffissornikkut nakkutigineqartariaqartunik atuutsinneqartariaqartunillu inatsisiliunngikkaluarluni malittarisassiunngikkaluarlunilu anguniakkat anguneqartarsinnaasuuppata allaffissornermut oqilisaataangaassagaluarpoq. Inuiaqatigiit ileqqumikkut naleqartitamikkullu ima nukittutigilersuuppata allaat malittarisassiunngikkaluarluni inuiaqatigiit akaareqatigiiffiusumik pingaartumillu unneqqariffiusumik ingerlasinnaappata, taava allaffissorneq annikinneeersuaq pisariaqartinneqassagaluarpoq.

Allaffissornerup annikillisarnissaanut periarfissat allat misissuilluarnikkut nassaarineqarsinnaassapput, matumanili aporfiit qaangerneqarsinnaasut taaneqarput: tassa piumasaqaatit assigiinngippallaarnerat, nakkutilliinerup annertuallaarnera, oqartussa qarfiit suleqatigiinngippallaarnerat, aammalu inuit ileqqunik inatsisitigut aqutsivallaarneq. Taakku ilaat pilertornerusumik anguneqarsinnaapput ilaallu, soorlu inuit ileqqui, aalaakaasumik ilungersortuarnikkut ilinniartitsiuarinnikkullu aatsaat anguneqarsinnaallutik.

Kisianni nutserinerup pisariaqarunnaarnissaa eqqarsaatigalugu makku oqaatiginngitsoorneqarsinnaangillat: Inuiaqatigiit marluinnik oqaaseqartunngorsimavugut, ilaat kalaallisut oqalupput, ilaallu kalaallisut oqaluttaratik. Inuiaqatigiit taama ikitsitigilluta nunaqavissut akornanni marluinnik oqaaseqarnerup attatiinnarneqarsinnaanera soorunami isumaliutissaavoq. Massakkulli nunaqavissut ilaat kalaallisut oqaaseqanngillat, innuttaaqataasutulli allatulli taakku aamma namminneq oqaatsiminnik atuinissaminnut pisinnaatitaaffeqarput taamalu allaffissornermissaaq sullinneqarsinnaasariaqarlutik, pisariaqarpat nutserisoqarlutik.

Aamma, silarsuarmi ataqatigiinnerulersimaqisumi paasissutissat pilertortorujussuarmik ingerlaartarput. Silarsuarmi paasissutissarpasuit inuiaqatigiinnit kalaallisut oqaluffiusunit iluaqutgineqarsinnaassappata siunissami nutserineq pisariaqartuassaaq paasissutissat pisariaqartittuassagatsigit. Nutseriumanngiinnarlutami parlattua immaqa piumannginneruarput, tassa oqaatsivut annaallugit tuluttuunnaq oqalulernissarput.